

BỘ KẾ HOẠCH VÀ ĐẦU TƯ

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

VIỆN NGHIÊN CỨU QUẢN LÝ KINH TẾ TRUNG ƯƠNG

NGUYỄN MINH THẢO

**VỊ THẾ, YẾU TỐ CẢN TRỞ VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO
NĂNG LỰC CẠNH TRANH QUỐC GIA VIỆT NAM**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

Hà Nội - Năm 2020

BỘ KẾ HOẠCH VÀ ĐẦU TƯ

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

VIỆN NGHIÊN CỨU QUẢN LÝ KINH TẾ TRUNG ƯƠNG

NGUYỄN MINH THẢO

**VỊ THẾ, YẾU TỐ CẢN TRỞ VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO
NĂNG LỰC CẠNH TRANH QUỐC GIA VIỆT NAM**

Ngành: Kinh tế phát triển

Mã số: 9 31 01 05

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

1. TS. Nguyễn Đình Cung

2. PGS. TS. Nguyễn Anh Thu

Hà Nội - Năm 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các thông tin, số liệu trong luận án đều được trích dẫn nguồn trung thực, rõ ràng. Những kết quả khoa học của luận án chưa được công bố trong bất kỳ công trình của tác giả khác.

Tác giả Luận án

LỜI CẢM ƠN

Luận án này được thực hiện và hoàn thành tại Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương. Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới TS. Nguyễn Đình Cung và PGS.TS. Nguyễn Anh Thu, người hướng dẫn khoa học đã tận tình giúp đỡ tôi trưởng thành trong công tác nghiên cứu khoa học và hoàn thiện Luận án.

Quá trình học tập và nghiên cứu tại Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương, tôi đã nhận được sự giúp đỡ và hướng dẫn tận tình của các thầy, các cô trong bộ môn Kinh tế phát triển, Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương và các chuyên gia, đồng nghiệp ở các Viện nghiên cứu, Trường đại học và các cơ quan quản lý nhà nước ở Trung ương và địa phương. Tôi xin ghi nhận và biết ơn sự giúp đỡ quý báu của các thầy, các cô, các chuyên gia và đồng nghiệp.

Cuối cùng, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn tới các đồng nghiệp, bạn bè và gia đình đã luôn kịp thời động viên, chia sẻ và tạo điều kiện giúp tôi hoàn thành Luận án của mình.

Xin trân trọng cảm ơn.

MỤC LỤC

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT	iv
DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG ANH.....	v
DANH MỤC HÌNH.....	viii
DANH MỤC SƠ ĐỒ	ix
MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của luận án.....	1
2. Mục đích, ý nghĩa của luận án.....	5
3. Cấu trúc của luận án	6
CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN CÁC NGHIÊN CỨU, ĐÁNH GIÁ, XẾP HẠNG NĂNG LỰC CẠNH TRANH QUỐC GIA VIỆT NAM.....	7
1.1. Tổng quan các công trình nghiên cứu về năng lực cạnh tranh.....	7
1.1.1. Nghiên cứu về năng lực cạnh tranh ở cấp độ quốc gia	7
1.1.2. Nghiên cứu các nhân tố cụ thể của năng lực cạnh tranh	10
1.1.3. Nghiên cứu về năng lực cạnh tranh ở cấp bộ, địa phương	14
1.1.4. Nghiên cứu về năng lực cạnh tranh cấp độ ngành, doanh nghiệp.....	16
1.2. Những hạn chế của các nghiên cứu trước đây và những vấn đề luận án sẽ tập trung nghiên cứu, giải quyết	19
1.3. Phương hướng giải quyết các vấn đề nghiên cứu của luận án	23
1.3.1. Mục tiêu của luận án	23
1.3.2. Câu hỏi nghiên cứu.....	24
1.3.3. Đối tượng nghiên cứu của luận án	24
1.3.4. Giới hạn phạm vi nghiên cứu của luận án.....	24
1.3.5. Cách tiếp cận, phương pháp thu thập và xử lý thông tin tư liệu và phương pháp nghiên cứu.....	26
1.4. Mô hình nghiên cứu tổng quát của Luận án.....	28

CHƯƠNG 2. LÝ THUYẾT VỀ NĂNG LỰC CẠNH TRANH VÀ HỆ THỐNG PHƯƠNG PHÁP LUẬN ĐÁNH GIÁ NĂNG LỰC CẠNH TRANH.....	31
2.1. Khái niệm năng lực cạnh tranh.....	31
2.1.1 Năng lực cạnh tranh nhìn từ quan điểm thị phần/ chi phí.....	31
2.1.2 Năng lực cạnh tranh nhìn từ quan điểm năng suất.....	33
2.1.3 Nhận xét.....	36
2.2. Nền tảng lý thuyết và sự phát triển về khái niệm năng lực cạnh tranh ...	37
2.3. Vận dụng khái niệm về năng lực cạnh tranh trong các nghiên cứu định hướng chính sách.....	42
2.3.1. Vận dụng khái niệm năng lực cạnh tranh theo quan điểm năng suất.....	43
2.3.2. Vận dụng khái niệm năng lực cạnh tranh theo quan điểm chi phí.....	44
2.3.3. Một số nhận xét.....	45
2.4. Năng lực cạnh tranh theo cách tiếp cận của các tổ chức quốc tế.....	46
2.4.1. Năng lực cạnh tranh ở cấp độ quốc gia.....	46
2.4.2. Năng lực cạnh tranh ở cấp độ ngành, doanh nghiệp.....	54
2.4.3. Năng lực cạnh tranh nhìn từ góc độ các nhân tố (chỉ tiêu) cụ thể.....	56
2.5. Lựa chọn khái niệm và cách tiếp cận đánh giá, đo lường năng lực cạnh tranh quốc gia Việt Nam.....	61
CHƯƠNG 3. THỰC TRẠNG NĂNG LỰC CẠNH TRANH QUỐC GIA VIỆT NAM.....	70
3.1. Đánh giá chung về thực trạng năng lực cạnh tranh quốc gia Việt Nam..	70
3.1.1. Một số kết quả đạt được.....	70
3.1.2. Cải thiện chỉ số năng lực cạnh tranh quốc gia và các tác động tới nâng cao năng suất lao động xã hội.....	74
3.2. Nhận diện thách thức đối với năng lực cạnh tranh quốc gia Việt Nam ..	80
3.2.1. Nhận diện thách thức từ xếp hạng NLCT toàn cầu của WEF.....	80
3.2.2. Thách thức về môi trường kinh doanh.....	83
3.2.3. Thách thức về thể chế.....	96

3.2.4. Thách thức về nguồn nhân lực	115
3.2.5. Thách thức về đổi mới sáng tạo	118
CHƯƠNG 4. MỘT SỐ KIẾN NGHỊ GIẢI PHÁP NÂNG CAO NĂNG LỰC CẠNH TRANH QUỐC GIA VIỆT NAM.....	121
4.1. Bối cảnh mới và sự thay đổi về cách tiếp cận năng lực cạnh tranh	121
4.1.1. Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và tác động tới năng lực cạnh tranh	121
4.1.2. Tham gia các Hiệp định thương mại tự do và tác động tới năng lực cạnh tranh của nền kinh tế Việt Nam	125
4.1.3. Lựa chọn nhóm giải pháp ưu tiên cải cách.....	127
4.2. Một số đề xuất, kiến nghị nâng cao năng lực cạnh tranh quốc gia của Việt Nam.....	128
4.2.1. Nhóm giải pháp về cải thiện môi trường kinh doanh.....	128
4.2.2. Nhóm giải pháp về cải cách thể chế.....	136
4.2.3. Nhóm giải pháp về nâng cao kỹ năng, cải cách đào tạo nghề.....	141
4.2.4. Nhóm giải pháp về đổi mới sáng tạo.....	143
KẾT LUẬN.....	145
Tóm tắt những đóng góp mới của luận án:	148
Hạn chế của luận án và hướng nghiên cứu tiếp theo	149
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	151
DANH MỤC CÔNG TRÌNH CÔNG BỐ CỦA TÁC GIẢ.....	172
PHỤ LỤC 1 – PHỤ LỤC BẢNG	173
PHỤ LỤC 2 – PHỤ LỤC HÌNH	187
PHỤ LỤC 3: PHỤ LỤC SƠ ĐỒ	195
PHỤ LỤC 4: PHỤ LỤC HỘP	199

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG VIỆT

Từ viết tắt	Cụm từ tiếng Việt
CCTM	Cán cân thương mại
CECODES	Trung tâm nghiên cứu phát triển - hỗ trợ cộng đồng
CIEM	Viện nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương
CNTT	Công nghệ thông tin
DN	Doanh nghiệp
e-Government	Chỉ số Chính phủ điện tử
FDI	Đầu tư trực tiếp nước ngoài
KHCN	Khoa học và Công nghệ
MTKD	Môi trường kinh doanh
NSLĐ	Năng suất lao động
NSNN	Ngân sách nhà nước
NLCT	Năng lực cạnh tranh
PAR-Index	Chỉ số cải cách hành chính
PAPI	Chỉ số Hiệu quả Quản trị và Hành chính công cấp tỉnh ở Việt Nam
MNE	Công ty đa quốc gia

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT TIẾNG ANH

Từ viết tắt	Cụm từ tiếng Anh	Cụm từ tiếng Việt
ACI	Asia Competitiveness Institute	Học viện Năng lực cạnh tranh châu Á
AEC	ASEAN Economic Community	Cộng đồng kinh tế ASEAN
AFTA	ASEAN Free Trade Area	Khu vực mậu dịch tự do ASEAN
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations	Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á
BCB	Best Countries for Business	Chỉ số môi trường kinh doanh
BCG	Boston Consulting Group	Công ty tư vấn Boston
CIEM	Central Institute for Economic Management	Viện nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương
CIP	Competitive Industrial Performance index	Chỉ số Hiệu suất công nghiệp cạnh tranh
CPI	Corruption Perceptions Index	Chỉ số cảm nhận tham nhũng
EoDB	Ease of Doing Business Index	Chỉ số mức độ thuận lợi đối với hoạt động kinh doanh (gọi tắt là chỉ số môi trường kinh doanh)
EU	European Union	Liên minh châu Âu
FDI	Foreign direct investment	Đầu tư trực tiếp nước ngoài
FTA	Free trade agreement	Thỏa thuận thương mại tự do
GCI	Global competitiveness index	Chỉ số Năng lực cạnh tranh toàn cầu

GDP	Gross Domestic Product	Tổng sản phẩm quốc nội
GII	Global Innovation Index	Chỉ số đổi mới sáng tạo toàn cầu
IEF	Index of Economic Freedom	Chỉ số tự do kinh tế
IPP	Institute of Public Policy	Viện Chính sách Công
IPRI	International property rights index	Chỉ số quyền tài sản
LPI	Logistics Performance index	Chỉ số Hiệu quả dịch vụ logistics
MNE	Multinational enterprise	Công ty đa quốc gia
PCI	Provincial Competitiveness Index	Chỉ số Năng lực Cạnh tranh cấp tỉnh
RCI	Regional competitiveness index	Chỉ số năng lực cạnh tranh vùng
SME	Small and medium enterprise	Doanh nghiệp vừa và nhỏ
TI	Transparency International	Tổ chức Minh bạch quốc tế
TTCI	Travel and Tourism Competitiveness Index	Chỉ số năng lực cạnh tranh ngành du lịch
UN	United Nation	Liên hiệp quốc
UNDP	United Nations Development Programme	Chương trình phát triển Liên hợp quốc
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization	Tổ chức Phát triển công nghiệp Liên hợp quốc
VCCI	Vietnam Chamber of Commerce and Industry	Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam
VNCI	Vietnam's competitiveness initiative	Dự án sáng kiến năng lực cạnh tranh Việt Nam